

PREVISIONS DAVANT LA PESTA DE 1820 A INCA

GABRIEL PIERAS SALOM

INTRODUCCIÓ

La pesta bubònica de 1652 que invadí Mallorca, i especialment Inca, està prou documentada per ara fer-ne una relació fonda i precisa. Bastarà dir en què consistia aquest "contagi", com diuen els coetanis als llibres, lligalls i papers solts que servam a l'Arxiu Històric Municipal.

Segons Damià Ferrà-Ponç i Antoni Vallespir ¹:

"La denominada avui pesta bubònica és una malaltia aguda, infecciosa i epidèmica. Produïda pel Bacillus pestis de Yersin-Kitasato o Yersina pestis(Pasteurella pestis). Es caracteritza per la formació de bubons a les regions femoral, inguinal, cervical i axil:lar, i de tumors gangrenosos no constants, després de dos o quatre dies d'un estat infectiu general greu, semblant al tifoïdic. Va acompanyada generalment de deliris, vòmits i diarrea... Fins a la fi del segle XIX no es determinà clarament el bacteri causant de la pesta... Fins al descobriment del sèrum antipestós, la pesta bubònica fou comunament mortal. A mitjan segle XX, els antibiòtics permeteren afrontar-la de forma encara més eficaç... La fam i la brutor són factors importants de la propagació de la pesta. La manca d'aliments suficients i equilibrats debilita els

¹ "La pesta de 1652". CAMPANET. gener-febrer 1989. Núm. 42. Publicació de l'O.C.B.

organismes i n'augmenta la vulnerabilitat. La brutor de les cases i dels vestits facilita l'existència dins l'entorn humà de les rates i les puces, elements claus de la transmissió del contagi. Les investigacions esbrinaren que la pesta atacava a alguns animals, la rata entre ells. De les rates afectades per la pesta, aquesta passa a l'home a través de les picades de les puces. La mortaldat de rates i persones generada per la pesta bubònica dona lloc a un repugnant i desolador espectacle en els pobles aniquilats per aquest contagi: cases, carrers i camps apareixen plens de cadàvers. No és estrany que l'aparició de la pesta provocàs un terror general..."

No ens resultarà estrany imaginar la tragèdia que visqué Inca entre les mesades de maig i octubre de 1652. Milers de morts dins aquesta població ancorada dins la terra de Mallorca, deixaren dins dels inconscients col·lectius una terrible por a aquest contagi **"amb què Déu nos amenaça"**² Sabem d'ell bastant, ja que, acabada la tragèdia els Jurats passen comptes i queda registrat el més insignificant pagament. La tradició ens parla de més de tres mil morts i que els pocs que quedaren a Inca, refugiant-se al que avui coneixem com a carrer de Sant Sebastià, passaven les vetllades cantant el rosari i fent rogatives als sants Roc i Sebastià³. Els acompanyava un frare "menoret" que havia quedat al Convent de Sant Francesc. També la tradició oral, i la documentació especialment referida en els cadastres i padrons posteriors, ens diu de l'abandó d'Inca, de la seva decadència. Realment costà prou feina aixecar una altra vegada⁴ el poble. A aquesta tradició oral, de vegades no massa fiable, hi podem afegir com a valor de pès específic la documentació que tenim al nostre Arxiu Històric. De totes maneres Inca, durant quasi tot el segle XVIII, va agafant la sendera del treball i de la reconstrucció. Prova d'aquest aixecament són les reconstruccions de les esglésies de Santa Maria la Major, de Sant Francesc i de Sant Bartomeu, i l'inici de la de Sant Domingo. Es lenta aquesta recuperació però sense aturar-se gens ni mica. La por però ha quedat dins els cors i dins de la memòria històrica individual i col·lectiva.

Un apunt interessant sobre la pesta de 1652 fou que aquesta no va entrar dins el Monestir de Sant Bartomeu -Ca Ses Monges Tancades- i per tant cap monja morí del contagi com consta documentalment. No passà igualment a 1729, quan en pocs dies morien de "panalis" (panadís)⁵ un grapat de religioses i dins el poble la vida era normal, tot i a pesar que aquesta malaltia matà molta gent a Mallorca. Vaig llegir dins

²Arxiu Històric Municipal d'Inca. Actes. 1648-1654

³Avui encara es conserva la tradició de cantar el rosari davant una imatge que hi ha de Sant Sebastià entre dues façanes del citat carrer, exactament la vesprada mateixa de la festa del citat sant.

⁴No oblidem els greus problemes que ocasionaren a Inca les revoltes de 1391, de 1450 i la de les Germanies dins la dècada dels anys vint del segle XVI.

⁵Panadís: inflamació relacionada amb petites ferides en els dits causada per gèrmens i es pot estendre per tot el braç. Pot causar la mort per sèpsis sanguini. És una malaltia infecciosa.

la quietud de l'arxiu del monestir⁶, i més tard transcriure com "Dia 23 d'abril moria sor Joana Montblanch. Dia 22 de maig passaven a l'altra vida, a les sis de la matinada sor Rosa Vanrell, a les deu del matí sor Gertrudis Isabel Martorell i a la una del migdia, sor Catalina Perpinyà. Dia 5 de maig també morí sor Aina Fe i dia 26 del mateix mes, sor Joana Aina Thomassa".

Quan a 1820 es van conèixer notícies de pesta a Mallorca, exactament als pobles del Nord-est, Inca es revolta angoixada. Dins cada un dels habitants del poble neix un sentiment de por d'una gran fondària. Serà necessari, com es diu, posar fil a l'agulla i no perdre temps. Les notícies de què ha arribat la pesta a Son Servera⁷ són terribles: malalts i morts del contagi que, diuen, ha arribat amb un vaixell procedent del nord d'Àfrica. A finals de novembre hi ha resultats esgarrifosos: A Son Servera han mort 1.040 dels seus 1.684 habitants; a Artà n'han mort 1.267 de 3.626; a Manacor, tan sols dues defuncions; a Sant Llorenç, 15 són-els qui han sofert la desgràcia en propi cos; a Capdepera, 112 persones. En Total la pesta bubònica ha ferit, i amb ferida de mort, a 2.436 persones.

A Inca, segons els llibres Sagramentals⁸, de 1820, podem comprovar com no hi ha cap defunció, al manco que estigui anotada, de pesta. De persones majors hi ha 46 defuncions registrades: 30 homes i 16 dones. No especifiquen la causa de la mort però hi ha constància de 5 defuncions sobtades i un home *anegado*. Mirant cinc anys avant i cinc enrera comprovarem que la mitja de defuncions de gent major és de 45. En quant als albatxins n'hi ha 34: 15 nins i 19 nines d'edats compreses entre un dia i set anys. La mitja, feta com en la gent major, és de 31 albatxins per any.

Dia 3 de desembre d'aquest any de 1820 s'inaugura el *CEMENTERIO RURAL*, segurament per ordre de la superioritat i més que mai, per necessitat. Estava situat a l'antic cementiri dels Franciscans, vora el torrent de Can Tabou, al que avui és la confluència de la Gran Via amb el carrer de Fra Juníper Serra, cap a la banda del Convent i Col·legi Franciscà. Abans d'aquesta data s'enterrava al *Cementerio contiguo a esta parroquia*, a Sant Francesc i a Sant Domingo. Tampoc parla de pesta el Llibre de **Determinacions del Comú** de dit any. O sia que no tenim pesta bubònica a Inca.

Pocs documents servam d'aquest any a l'Arxiu Municipal. Manquen els lligalls dels que diríem plenaris d'aquest any i la correspondència. La comptabilitat no és fiable i tan sols he pogut gaudir del plaer d'uns papers solts, els famosos *varios* que

⁶Memoria de monjas difuntas. A sor Bárbara Pons, Religiosa de Obediencia del Monasterio de San Bartolomé de la villa de Inca, y natural del pueblo de Andratx, que la conserve Dios M. a G. Ramón Reus su hermano, por lo que le mandará, y si no les gusta ya dirá luego lo que quiere. Jesús, María y José. 1729.

Es tracta d'un paper solt de l'arxiu del Monestir de Sant Bartomeu i publicat a BOLETIN INFORMATIVO, Sor Clara Andreu. Número 3. 1979. "MEMORIA DE HERMANAS DIFUNTAS". G.P.S.

⁷ Juan Llabrés Bernal. "Noticias y Relaciones Históricas de Mallorca". Tomo I (1801-1820). Palma de Mallorca 1958.

⁸Arxiu Històric Parroquial d'Inca. Llibre de Difunts de 1820 a 1832(Morts grossos). Núm. 197. "Libro de entierros de parvulos de la parroquia de Ynca del año 1804 hasta 1821. Núm. 209.

el sr. Lladó Ferragut inventarià i catalogà a principis de la dècada dels anys cinquanta, que aclareixen molts de punts i donen a entendre la situació aquí a Inca. La manca d'aquest material no minva, tot llegint el que tenim, la sensació que dóna la por que hi havia pel poble. A més de por, i com és lògic, hi havia fam, brutor i pobresa. Les mesures de l'Ajuntament, amb el vist i plau de Palma i del clero local, juntament amb els "senyors", són dramàtiques però segures, com es va demostrar: Inca no patí de pesta bubònica l'any 1820!

Segons Juan Llabrés Bernal a les seves *Noticias y relaciones...*, es dóna la data de 26 de maig de 1820 com a primera notícia de què a Son Servera hi ha malalts i morts degut al contagi de pesta bubònica. Diu que el principi de la malaltia fou dia 15 però que no se donà al coneixement de la Junta de Sanitat fins el dia senyalat anteriorment, d'aquesta manera l'epidèmia ja estava escampada per altres pobles com Artà, Capdepera i Sant Llorenç. La Junta General, o Suprema, de Sanitat de Mallorca es mou a gran velocitat. Aquesta Junta estava formada pel Cap Polític, el Sr. Guillem de Montis, com a President, quatre membres en nom de la Diputació, 10 membres de l'Ajuntament de Palma i dos magistrats. Entre les ordres més importants hi ha la prohibició d'enterrar a dins les esglésies. A partir d'ara ho farien als cementeris i tapats, els morts, amb un bon gruix de cals viva. D'aquí ve que Inca posàs esment en la construcció d'un cementeri a les foranes del poble. Aquesta Junta donà molta importància al cordó. Aquest seria el mitjà més eficaç contra la invasió de pesta. Dia 26 de novembre es dóna per acabada la pesta. Hi ha misses solemnes i Te Deums arreu de tota Mallorca.

A continuació dividiré la documentació en dues parts: una que fa referència al reglament que es duria a terme davant de la pesta, i l'altra a les mesures concretes de com s'han de dur a bon fi els serveis de cordó i vigilància de manera que no entri la pesta temuda.

PRIMERA PART

El document que dóna fe i constància de la pesta bubònica de 1820, i de les mesures que Inca pren, és un plec de vuit dobles folis, escrits en ambdues cares. La lletra, molt clara i espaiada en perfecció, crec pertany al rector de la Parròquia de Santa Maria la Major, D. Joan Amengual i Amengual, i la base o fons general, prové de la Junta General, Superior o Suprema de Sanitat de Palma. Cal aclarir que aquest document està fet concretament per Inca i dins ell hi ha una decisió grossa. També estic més de mig convençut que, literalment poc més poc manco i traduït a la nostra parla, es llegí bastants vegades dalt de la trona.

Consta d'un tràgic, però prometedor, pròleg i vint-i-quatre capítols. Dins el número 11, entre altres coses diu que "**...el pueblo de Ynca es docil, es el que tiene mas respeto a los Señores, es comprensivo, y con un simple exorto, o razon de**

los pudientes quedaran persuadidos...". Això ens indica, com veurem més avant, les fortes mesures a fi de què la pesta no entrés a Inca.

El document està encapçalat pel títol següent: **REGLAMENTO DE LAZARETO ADOPTADO A LA VILLA DE YNCA. AÑO 1820**. El transcriuré tot, degut al seu interès i per deixar el tema ben centrat, i conservaré la llengua castellana. No serà així quan en faci l'explicació de les dues dotzenes de capítols.

¡Oh y que dificultades se ofrecen a ntra. vista al haver de tratar de este objeto! O y quan pocas tendríamos, si le miramos de cerca, y con el respecto que tiene! Estas dificultades dimanar de nuestros intereses y comodidades olvidando el primer, que es la salud, unico bien en comparacion de los demas. ¡O y quan pocos nos quedarian si por una desgracia fatal nos sorprendiese el enemigo mas atroz! O quan diferente jugarian su suerte los Pueblos acordonados si pudiesen volver sus pasos atras, y aprovecharse de los excelentes, y eficaces medios que nos ha dado la Dna. Providencia: Estos son la incomunicacion, y las reglas sanitarias observadas al intento. La Junta bien penetrada de ello no perdona fatiga para coger el fruto; y en su consecuencia ha elegido una comision para que extienda un plan relativo a Lazareto, u Hospital lugar de sospechosos, y observacion.

Esta Comision ve lugares buenos dentro la Villa quales son los Conventos⁹; pero prefiere el Campo para ello por ser mas a proposito para defendernos del enemigo mas exterminador. El Campo ofrece un agente que es el aire quien confunde y anonada al principio contagiante. En el Campo no es tan temible se pegue el miasma porque siempre se encuentra un barlovento. En el Campo se ven todos, y los centinelas pueden impedir el comunicar. De estar en el campo resulta el quedar limpia la Poblacion, y no exponerse a que un doliente llame auxilio ya es muerto, y muchos han rozado con el. Esta verdad la demuestra la experiencia en los desgraciados hermanos, y moradores del recinto apestado, quienes no han conocido ventajas sino en el Campamento. Esta verdad la prueba la razon, y lo manda la Junta Superior. De practicarlo asi se encontrara despues una morada sin recelo se ahorrara el gasto del expurgo, y se da a nuestros naturales la libertad que mas apetecen, qual es estar en el Campo, y huir del enemigo.

En las lides de guerra se sale a pelear en el Campo; ¡quanto mas debe hacerse con las luchas de Peste; Y no se piense que el Campamento ha de durar mucho tiempo; basta el de quinze o veinte dias para asegurarse la vida: para una diversion a veces se gasta mas, figurarse que lo es, y sera verdadera.

⁹En els moments que historiam a Inca hi havia el Convent de Sant Domingo i el de Sant Francesc. Ocupaven llocs allunyat del centre i confrontaven, també, amb el camp.

Dar este paso no es difícil, nuestra organización es fuerte y resiste a la inclemencia de todos los tiempos; luego preferir aunque sea en Ynvierno el sufrir la intemperie, que morir y... morir de Peste. Los Soldados en estos seis años de guerra lo han executado siempre a Cielo raso ¿Y nosotros no lo haríamos por quinze días en barracas? Lo que sobra: Todo es empezar, que se reflexione por un momento, la peste y sus resultas, y la diferencia que va de no tenerla, y esta hecho, y para ello proponemos los Artículos siguientes:

Acabat aquest interessant pròleg serà bo anar explicant, una a una, les mesures a prendre. I per donar més força, si cal, al text, aniré fent la traducció quasi literal i traduïda a la nostra parla, tan sols interrompuda per qualche aclariment necessari.

Article 1. Al més lleuger indici del mal contagiós, i al mínim caràcter desconegut de malaltia es posarà la comunicació, que més val equivocar una malaltia i prevenir-se, que esperar a encertar-la, i encertar que és pesta.

Article 2.- Per l'execució de l'anterior article s'aïllarà la casa pels primers que s'hi trobin. Se nomenarà un Comandant que sia el subjecte que tengui més zel del poble. Es deixaran, de la mateixa casa, un ajudant o dos per l'assistència al malalt i n'hi haurà un altre a defora de la casa que serà qui els durà tot el que sia necessari; ho deixarà en el carrer a on aniran a agafar-ho els qui estan dedins, quan s'hagi allunyat el de defora. S'enviarà al malalt a l'entrada de la casa, tot el més a prop del que es pugui del portal; no entrarà ningú, ni tan sols el sacerdot qui l'ha d'auxiliar, sino que del portal, o del mateix carrer, se li administraran els Sacraments. Si les circumstàncies ho permeten, el duran al camp, i si no es deixarà que el mal s'aferrí a aquesta primera víctima. Si el malalt mor, la Junta actuarà segons les circumstàncies; si la casa està aïllada s'enterrarà dins ella mateixa, i se li pegarà foc, i si no, se'n duran el mort al Cementeri d'Apestats¹⁰ i es farà un "espurgo". Aquest pas és el més difícil, a fora la pietat, sense faltar a la caritat.

Article 3. Quan s'hagi declarat la pesta, tot vivent, a excepció dels precisos, sortiran del poble i aniran al camp, formaran divisions de sans, sospitosos i malalts, per tenir seguretat que d'aquests no n'hi haurà molts perquè a això se li diu "Golpe de maestro", i sufocar el mal en el seu propi origen.

Article 4. Els precisos de l'article anterior poden ser els que creguin més convenients els components de la Junta, com forners, botiguers, taverners, etc.

Article 5. Situam el Llatzeret, Hospital, a l'esquena del molí de Na Penya, entre els camins de Lloseta i Palma, mitjançant barraques formant una filera única: aquestes

¹⁰La tradició popular ens diu que aquest primer cementeri, en aquest cas d'apestats, estava situat dins Son Beltran, vora el que avui és "Es Carnatge".

barraques es podran construir de llençols o de material del primer arbre que es trobi.

Article 6. Si es mor qualque persona a les barraques, aquestes seran cremades si són de llenya i bullides amb aigua si són de roba i posada, després, a ventilació durant vuit dies.

Article 7. Situam igualment el lloc de Convalescència, i sospitosos, al mateix paratge abans citat a una distància bastant proporcionada, trobant nosaltres que hi ha lloc per a tot podent agafar les immediacions en cas que es trobi convenient. Es convenient que no estiguin en paratges oposats perquè d'aquesta manera no s'escaparan tant de la vigilància d'aquest govern. El lloc és sa, fresc i ben provist d'aigua i ben oratjat.

Article 8. Les persones sanes habitaran l'altura a l'esquena de "Sa Canaleta"¹¹, permetent als propietaris que vagin a viure a les seves casetes del camp, o de la manera que més els agradi.

Article 9. L'Hospital Comú se situarà a l'esquena dels Molins, agafant a la dreta, i acostant-se al Camí de Selva¹².

Article 10. Declarada la pesta es tocarà a Generala, pregonant que tot vivent dins dos dies precisos surti al lloc assenyalat, o a les seves casetes de camp, manco les que estan compreses entre el Camí de Lloseta i el de Palma¹³.

Article 11. Per al compliment de l'anterior article, començaran l'estat Eclesiàstic Secular, i els Principals Senyors donant exemple als altres, exortant-los i instruint-los sobre el particular, tenint present que el Poble baix, entimant-lo una utilitat, tan sols perquè és una novetat, i cosa que no han escoltat mai, pensen que és una inutilitat, i no la volen posar en pràctica; però el poble d'Inca és dòcil, és el que té més respecte als Senyors, és comprensiu, i amb una simple ordre o petició, o raó dels més rics quedaran persuadits.

Article 12. Al dia següent a la crida de sortida entrarà el Sr. Rector, Superiors dels Covents y Magnífic Ajuntament dins el poble per veure si queda complit el Campament.

¹¹Just darrera els antics canats i entre els camins de Polleça, avui "Vell de Pollença", i el de Son Estaràs fins a arribar als estreps dels putxets d'aquella zona.

¹²Exactament a la zona compresa entre l'actual carretera de Mancor de la Vall, passant per Son Papparra, seguint per la finca de Son Amonda, i arribant a la carretera de Selva.

¹³On hi hauria, com ja s'ha apuntat, el Llatzeret o l'Hospital.

Article 13. Verificat que sia, cuidarà el Sr. Rector i Ajuntament que es mantengui com desitjam, valent-se més de la persuasió, que de l'afectivitat, considerant que el camperol en consemblants casos, més ho fa per la raó que per altra cosa.

Article 14. Per a la servitud dels Apestats i sospitosos hi haurà una guàrdia permanent, i ben armada, que cuidarà sota la més estricta responsabilitat, que no s'acosti ningú i molt manco que s'escapi qualque apestat, sospitós o convalescent.

Article 15. Hi haurà una persona de tot zel i confiança, Secular o Eclesiàstica, que serà el Director d'aquest Campament i cuidarà que no hi manqui res, rebrà les ordres de la Junta i de l'Ajuntament, i les farà executar irremissiblement.

Article 16. Així com ara els veïnats, els més, dormen al poble, i de dia treballen en el Camp; al contrari, en temps de pesta, dormiran en el Camp, i de dia podran venir al poble únicament per fer el pa o dur-se'n qualque article molt necessari. Per a aquesta execució cuidaran dos Regidors fent volta per a dit efecte.

Article 17. Hi haurà una quadrilla ben armada composta de quatre homes i un Comandament per evitar els robatoris, no permetre l'entrada a no ser per mitjans legítims. Estarà vigilant dia i nit, ja per dins el poble, ja pel seus voltants.

Article 18. Hi haurà assitents ben immediats als malalts, i assistències exteriors; aquests duran als interiors els ormetjos que necessitin, deixant-los a la distància de vint-i-cinc passes i, allunyats, els recolliran els interiors havent-hi una distància reglamentària.

Article 19. La Junta es reunirà davant una Caseta de Camp¹⁴ per arxivar els papers dins ella o també a la Porteria de Sant Domingo, i arxivar-los a l'Escola¹⁵. Es convenient consti de poques persones i tenint sempre la precaució de no fregar-se entre ells.

Article 20. La Junta i l'Ajuntament tendran força armada per a fer-se respectar en cas d'inobediència.

¹⁴La tradició, també oral, ens diu que aquesta casa fou "El Batliu" de l'actual carrer de Son Nét o una caseta que encara hi ha, més de mig derruïda, vora el Pou des Resquell.

¹⁵Es tracta de l'actual edifici, dit casalet de Can Cifre, just davant Sant Domingo, on hi ha instal·lats els Serveis Socials de l'Ajuntament.

Article 21. El Metge, facultatiu, que cuidi dels apestats no tindrà tractes amb ningú, ni molt manco els Eclesiàstics auxiliants, ja que s'entén amb els qui donen assistència immediata als malalts.

Article 22. Hi haurà un altre facultatiu molt observador i atent pels qui emmalaltassin dels sans, qui abans de visitar-los s'informarà molt bé per veure si la malaltia pot pertànyer a la casta de pesta, i en conseqüència farà que s'aviu a altre destinat a l'efecte, o prendrà precaucions i l'enviarà al Llatzeret.

Article 23. Com en temps de pesta s'han de tancar les Esglésies i evitar tota reunió, pot dir-se la Missa en el camp ras, traslladar allà el Santíssim Sacrament a fi de tenir prompte auxili la humanitat que sofreix, tot a consulta del Sr. Rector.

Article 24. Els sospitosos deuen entrar en la Quarentena o lloc d'observació amb una altra roba distinta a la que duen, la deixaran en un lloc separat per a purificar-la; es pentinaran i rentaran bé; per tot això s'enviarà llenya, calderes i tot el que sia necessari. A la Quarentena han d'estar les famílies separades i construir igualment barraques formant una línia única.

Estic convençut que sobren els comentaris i fàcil és imaginar la duresa eficaç de tals mesures. Sabien els inquers, dimanat també de la Junta Superior de Sanitat de Palma, de la importància del cordó. Les paraules són molt fortes, els fets degueren ser igual. També hem vist que fou eficaç. A Inca mo ens entrà aquesta terrible pesta. La memòria històrica havia fet el seu efecte.

SEGONA PART

Aquesta segona part està formada per dos documents, un d'ells molt semblant a l'altre, encapçalat per aquest suggerent títol: **"Compendi de les ordres que deuen observar els qui estan de guàrdia en el Cordó de la vila d'Inca, el que haurà de quedar al lloc allà on s'enviarà"**. Són dos documents quasi bessons, tant en el fons com en la forma. El primer està escrit i signat pel Secretari de l'Ajuntament d'aquell moment, Gabriel Ferrer. Del segon no he pogut esbrinar de qui és la lletra, sospit, però, que, per una lleu semblança, és la d'un sacerdot de la Parròquia¹⁶ que va influir bastant en les obres del temple en construcció.

¹⁶Ben bé podria ser la de Mn. Gabriel Ramis, qui en aquells moments era Beneficiat i Arxiver de la parròquia de Santa Maria la Major, i germà de Rafel Ramis, músic i que a 1827 escriu un Memorial al rei Ferran VII^è demanant ajut econòmic ja que ell havia estat absolutista i era perseguit pels Liberals.

Voldria aclarir que la gent quan transitava, al manco durant aquestes èpoques de pestes o quan hi havia persecució de bandejats, havia de portar un passaport. Inca acordona aviat, a tota pressa, i no ho té fàcil. Són moltes les entrades al poble¹⁷

Com en altres ocasions, actualitzaré el text quant a l'ortografia fa referència, deixant talment la construcció de les frases per no perdre frescor ni sentit exacte. El primer document consta de quatre capítols, addenda i signatura del secretari; el segon i darrer, està compost per sis capítols o articles i va sense signar.

DOCUMENT 1.

Compendi de les ordres que deuen observar els qui estan de guarda en el cordó de la vila d'Inca, el qual deurà quedar al lloc allà on s'enviarà.

Primo: Es priva tota comunicació amb totes les viles de Mallorca i Ciutat, exceptuada la vila de Selva i igualment els quatre llogarets que són Mancor, Biniamar, Moscarí, Caimari i igualment afegir Lloseta, amb els quals es podrà comunicar i deixar entrar dins la vila, portant el seu passaport.

2. Les persones dels llocs que no sien dels susdits, que venguin per dur-se'n queviures a distintes viles, deuran un dels dos qui estan de guàrdia portar aquests queviures de la vila fins a fora de la guarda, o cordó, no tocant-se uns amb altres i estar al manco a sis passes; i si dits queviures fossen vi, aiguardent, etc. es deuran banyar els quartins i quarterons pels homes de nostra vila; i així mateix es farà amb altres coses que foren consemblants a aquestes. I la moneda que els daran serà passada per dins vinagre, entès això que els qui entreguen la moneda sien de fora d'Inca.

3. Si de cas duen blat, arribant a la guàrdia, el portador d'ell el tirarà damunt llençols sense que aquests puguin tocar el sac del portador.

4. Les armes que tenen de la vila els qui guarden o estan de guàrdia es deixaran als mateixos llocs i s'entregaran als qui aniran a rellevar-los. El mateix practicarem amb els cartutxs. Al camí de Pollença hi ha un fusell, bassetges i cartutxs.

Gabriel Ferrer, Secretari.

¹⁷Podien entrar a Inca per la carretera de Ciutat i per les que anaven a altres pobles com Lloseta, Biniamar, Mancor, Selva, Moscarí, Pollença, Alcúdia, Llubí o Santa Margalida, Sineu, Costitx i Sencelles. Avui encara hi ha una xarxa molt àmplia de carreteres i camins que surten, i entren, d'Inca.

DOCUMENT 2.

Primo. Que en cada guàrdia hi hagi un home qui sapi llegir i dos qui no en sabin.

2. Que a cada guàrdia hi hagi una arma de foc i que es faci una barraca.

3. Que en cada guàrdia hi hagi dues gerres d'aigua per a banyar els quartins i altres coses semblants que entraran dins Inca per a dur-se'n gèneres a distintes viles i a més d'això tendran els guàrdies vinagre per a passar per dins aquest, la moneda que rebran de fora d'Inca.

4. Se rondarà cada dia per tot el terme, fent quatre mans, i cada mà constarà d'una persona de primera classe i d'un Lloctinent, aportant els dos armes de foc.

5. Es posarà porta després a les casetes que no en tenen o si no s'aparedarà el portal i es llevaran totes quantes barraques que existeixen dins el terme.

6. Si duen blat arribant a la guàrdia el portador d'ell el tirarà damunt llençols sense que aquests puguin tocar el sac del portador.

Llegit a poc a poc, crec que hi sobren els comentaris, puix s'entén per si sol. Les ordres que conservam escrites són concretes i reiteratives. Hi ha d'haver un cordó ben fet, la gent que ve a vendre o a comprar no s'ha de tocar gens ni mica, etc. Uns moments claus de la nostra Història del primer terç del segle XIX.

CONCLUSIONS

Distintes conclusions podem agafar d'aquests apunts sobre la previsió que pren Inca davant d'una possible, per acostada, pesta bubònica. Ben de segur que de comú acord entre la Junta Suprema o Superior de Sanitat de Palma, l'Ajuntament d'Inca amb els seus metges i sanitaris, i a més el gran ajut, per poderós, de l'església local feren possible que no es repetís la tragèdia de 1652.

Les mesures són típiques del moment. La sanitat ja sabia de netedat, de contactes, de vida a l'aire lliure, de rondes a fi que ningú sortís del llatzeret, o no hi entràs. I de més punts que hem anat llegint en apartats i paràgrafs anteriors.

Possiblement s'agilitzà la construcció del cementiri rural i es deixà d'enterrar a dins les esglésies o just davant de la Parroquia de Santa Maria la Major. Ben segur que no és una coincidència que mesos més tard de la preocupació per la pesta, dia 3 de desembre ja s'enterrà a la terra sagrada vorera del torrent de Can Tabou¹⁸. Aquest cementiri fou abandonat a causa que les aigües del dit torrent perjudicaven el recinte i l'ordre necessari. A principis dels anys seixanta del passat segle, es comença l'actual¹⁹.

¹⁸El primer enterrament que es féu a aquest cementiri rural fou el cadàver de Jaume Ferrer Estrany, espòs de Joana Payeras. Era dia 8 de desembre, cinc dies després de la inauguració.

¹⁹Mitjançant planells i supervisió del Director de Camins de l'Ajuntament Sr. Llorenç Rovira.

L'any següent, 1821, del qual ja tenim més documentació, la vida està totalment normalitzada. Serà per pocs mesos. Una altra desgràcia amenaçava Inca. Però aquesta és ja una altra història i una altra circumstància que fa variar, per poc temps, la vida quotidiana d'un poble que està a punt d'agafar una altra volada més enlairada.

Inca, amb aquesta presència de pesta a llocs concrets de Mallorca, s'uneix i es replega per fer front a un perill sentit i viscut ja feia anys. Tenien experiència i la feren present.